

NÁVRH KONCEPCE PREVENCE PRACOVNÍHO VYKOŘIŠTĚVÁNÍ OBČANŮ EU V ČESKÉ REPUBLICCE

Andrea Svobodová, Táňa Vacovská

2015

Tato zpráva je výstupem z výzkumného šetření, které pro Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky v rámci projektu „Inovacemi k prevenci“ (reg. č.: CZ.1.04/5.1.00/81.00010) realizovala v období září - listopad 2014 nevládní nezisková organizace La Strada Česká republika, o.p.s.

ZÁMĚR A PODOBA

Předkládaný návrh Koncepce prevence pracovního vykořisťování pracovníků EU v ČR (dále jen „Koncepce“) je jedním z výstupů projektu „*Inovacemi k prevenci pracovního vykořisťování občanů EU (dále jen „Inovacemi k prevenci“)*“ realizovaným v letech 2013-2015 Ministerstvem práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) za finanční účasti Evropského sociálního fondu. Záměrem tohoto materiálu je předložit podklad pro případnou vládní koncepci řešící postup České republiky v oblasti prevence pracovního vykořisťování, která v této oblasti dosud chybí¹, nebo poskytnout inspiraci pro řešení dílčích problémů v této oblasti. Vzhledem k celkovému zaměření projektu Inovacemi k prevenci na bulharské zahraniční pracovníky bude větší pozornost věnována právě této cílové skupině a dále pak také občanům Rumunska, kteří představují skupinu pracovním vykořisťováním v Česku nejvíce ohroženou. Podkladem pro zpracování Koncepce byly zejména výstupy projektu Inovacemi k prevenci *Analýza informovanosti a potřeb Bulharů a Bulharek v oblasti pracovní migrace, Analýza dopadů informovanosti a potřeb Bulharů a Bulharek v oblasti pracovní migrace*, výstupy z workshopu, konferencí a kulatého stolu, konaných v rámci projektu, dále též Závěrečná analýza z pracovních cest uskutečněných v rámci projektu a výzkumy M. Jelínkové pro Diakonii ČCE a M. Jelínkové a L. Trlifajové pro Multikulturní centrum Praha. Využita byla také Národní strategie boje proti obchodování s lidmi, z níž vychází samotné členění Koncepce na čtyři tematické oblasti. Těmi jsou 1) Informovanost a prevence, 2) Podpora a ochrana obětí, 3) Identifikace a postih pachatelů a 4) Partnerství. Jednotlivá témata/oblasti dále obsahují popis hlavních problémů, existujících aktivit a doporučení.

Hlavní pojmy a právní rámec

Problematika obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování je velmi aktuální téma, které má nejen své trestněprávní aspekty, ale přináší i vysoké úniky na daních a pojistném. Mimo to také zásadním způsobem deformuje trh práce, protože firmy dodržující zákony nemohou konkurovat těm, které své pracovníky vykořisťují a za práci jim neplatí (Krebs 2015). Při snahách o řešení problematiky pracovního vykořisťování je také nutné si uvědomit, že obchod s lidmi za účelem nucené práce a pracovního vykořisťování je extrémním vyvrcholením případů překérní práce a že různé formy překérní práce, od těch méně závažných po obchod s lidmi za účelem nucené práce a pracovního vykořisťování, tvoří kontinuum. První rozsudek za obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování padl v roce 2012, tedy po 7 letech uzákonění tohoto trestného činu (rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 17 T 6/2010). Od tohoto data k 30. 11. 2015 byly vyneseny ještě další čtyři rozsudky, přičemž jeden z nich zatím nenabyl právní moci.

Pracovní vykořisťování a nucená práce nejsou v ČR samy o sobě trestným činem a jsou trestné pouze v kontextu obchodování s lidmi, což výrazně limituje jejich postihování (Trlifajová, Jelínková 2014). Česká republika postihuje obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování od roku 2004, v současnosti je trestný čin obchodu s lidmi upraven novým trestním zákoníkem, **§ 168 zákona č. 40/2009 Sb.**, kde se pod **písmeny d) a e) odstavce 2**, uvádí, že trestného činu obchodování s lidmi se dopouští ten, kdo: „... jinou

---

¹ V současné době na vládní úrovni existuje Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (dále pouze Strategie), ta ovšem občany EU nezahrnuje.

osobu ... za použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy nebo lsti anebo zneužívaje jejího omylu, tísně nebo závislosti, přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá, aby jí bylo jiným užito d) k otroctví nebo nevolnictví, nebo e) **k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, anebo kdo kořistí z takového jednání**". Přičemž jako **nucená práce** je dle čl. 2 Úmluvy o nucené nebo povinné práci Mezinárodní organizace práce - ILO, publikované ve Sbírce zákonů ČR jako č. 506/1990 Sb., definována *každá práce nebo služba, která je na kterékoliv osobě vymáhána pod pohrůžkou jakéhokoliv trestu a ke které se řečená osoba nenabídla dobrovolně*.

Trestný čin neoprávněné zaměstnávání cizinců (§ 342 trestního zákoníku) v tomto případě uplatnit nelze, neboť se vztahuje pouze na cizince, kteří se na území ČR zdržují neoprávněně. Na občany EU, kteří mají volný vstup do EU/EHSP i na trh práce, tudíž nelze tento zákon aplikovat.² Rozšíření tohoto trestného činu na občany EU by při tom mohlo pomoci k postihování širšího spektra případů, neboť postihuje i práci, ke které dochází za „zvlášť vykořisťujících pracovních podmínek“.

Za současné situace tak případy pracovního vykořisťování (tj. nenaplnující skutkovou podstatu § 168 TZ) mohou být postihovány pouze v rámci porušování zákona č. **262/ 2006 Sb., zákoníku práce**, s ohledem na **porušování pracovněprávních předpisů zaměstnavatelem**. S ohledem na vymáhání a výši pokut jsou důležité také zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, a zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti (dále jen „zákon o zaměstnanosti“).

SITUACE BULHARŮ A RUMUNŮ V ČESKU

Od 1. 5. 2004, kdy Česká republika vstoupila do Evropské unie, přestali být občané EU/EHP a Švýcarska a jejich rodinní příslušníci z hlediska zákona o zaměstnanosti považováni za cizince. V souladu s tímto zákonem mají stejné právní postavení jako občané České republiky, to znamená, že mají v ČR volný přístup na trh práce. Po vstupu Bulharska a Rumunska do EU v roce 2007 se volný přístup na český trh práce otevřel také pro občany těchto zemí. Migrace Bulharů a Rumunů do České republiky i do Evropy je motivována především nepříznivou ekonomickou situací a minimální možností uplatnění na místním pracovním trhu (Jelínková, Trlifajová 2014). I když Česká republika nepatří mezi ekonomicky nejsilnější země, rozdíly mezi Českou republikou a Bulharskem/Rumunskem zde přesto jsou patrné. Materiál Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR (AMSP ČR)³ k tomuto například uvádí, že: „Míra nezaměstnanosti je v Bulharsku soustavně vyšší než v ČR a že ve všech nejvýznamnějších bulharských podnikatelských sektorech v roce 2011 představovaly pracovní náklady přibližně jednu třetinu nákladů v ČR“. Tato situace pak výrazně zvyšuje ochotu občanů podstupovat rizika, která se vztahují k nejisté práci v zahraničí.

Občané Bulharska i Rumunska v České republice nejčastěji pracují na nízko-kvalifikovaných pozicích, především ve stavebním, zpracovatelském a potravinářském průmyslu a v rámci sezónních prací v zemědělství a lesnictví. O možnosti zaměstnání se nejčastěji dozvídají od

² Toto je důsledkem transpozice *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí* (tzv. sankční směrnice), kterou ČR transponovala pouze v minimálním rozsahu

³ http://www.amsp.cz/uploads/dokumenty/Bulharsko_AMSP.pdf

známých nebo zprostředkovatelů, méně již přes oficiální informační zdroje (internetové portály, Úřad práce-Eures apod.). Mnohdy se stává, že zprostředkovatel pracovníky vyhledává přímo na místě v konkrétní vesnici s tím, že jim zároveň zajišťuje také dopravu na místo a ubytování (La Strada 2015; Jelínková 2015; Jelínková, Trlifajová 2013). Slibované odměny se pohybují v řádu 800 – 1200 euro a neodpovídají částkám, které lze v ČR reálně vydělat, a to i v případě započítání přesčasů (Jelínková, Trlifajová 2013). Centrálním místem pro (příjezd/odjezd) je zejména pražské autobusové nádraží Florenc.

Do České republiky migranti a migrantky často přicházejí, aniž by měli bližší představu o tom, jak funguje český trh práce nebo jaká jsou v tomto ohledu jejich práva a povinnosti. K usnadnění jejich orientace v cizí zemi nepřispívá ani to, že neovládají český jazyk a nedisponují žádnými sociálními kontakty. V důsledku toho se stávají velice zranitelnými a závislými na zprostředkovatelích a agenturách práce, kteří je na práci v ČR najímají, a riziko jejich potenciálního pracovního vykořisťování a obchodování se tak zvyšuje. Z výzkumů zpracovaných pro tuto oblast v posledních dvou letech vyplynulo, že až polovina pracovních migrantů z Bulharska a Rumunska pracuje v ČR bez uzavřené písemné pracovní smlouvy či dohody (DPP/DPČ), která by specifikovala druh vykonávané práce, výši fixní mzdy a délku pracovní doby (Šormová, Krebs a kol., La Strada 2014). Z toho se pak odvíjí mnoho dalších problémů, které se nejčastěji týkají nevyplácení mzdy za odvedenou práci či vyplácení pouze záloh, vyplácení mzdy nižší než byla domluvena, neproplácení přesčasů, strhávání peněz ze mzdy ve formě nejrůznějších pokut, administrativních poplatků a poplatků za předražené služby (ubytování, strava, tlumočení apod.) bez předchozí dohody apod. Podobné problémy se ale nevyhýbají ani těm, kteří mají pracovní smlouvu řádně uzavřenou. Pracovníci jsou nuceni pracovat nad rámec domluvených hodin, často i 10 – 12 hodin denně, 5 – 6 dní v týdnu. V některých případech se může jednat až o 16 hodin denně 7 dní v týdnu atd. (Jelínková, Diakonie ČCE 2014). Mezi další závažné porušování pracovních předpisů patří práce v nevyhovujících pracovních podmínkách, absence ochranných pracovních pomůcek, které mohou ohrozit zdraví a bezpečnost pracovníků apod. (Šormová, Krebs a kol., La Strada 2014; Jelínková, Diakonie ČCE 2014). V důsledku pracovního vykořisťování se někteří dostávají do mezní životní situace a nemohou zaměstnání opustit, protože by se tak ocitli na ulici a zcela bez prostředků. Lidé v této situaci vydělávají pouze na ubytování a na obživu a nemají možnost našetřit si peníze, které by jim umožnily překlenout období, ve kterém by si mohli najít práci u poctivého zaměstnavatele. (Šormová, Krebs a kol., La Strada 2014).⁴

---

⁴ Zdroje:

1. PhDr. M. Jelínková, Ph.D. (2014): *Výsledky výzkumu o pracovních podmínkách občanů Bulharska, Rumunska a Moldavska v České republice*. 2. Mgr. M. Šormová, Mgr. M. Krebs a kol. (2014): *Analýza informovanosti potřeb Bulharů a Bulharek v oblasti pracovní migrace*.

1. INFORMOVANOST A PREVENCE

Obecně se má za to, že informovanost občanů EU (zejména Bulharů a Rumunů) mířících za prací do ČR je na nízké úrovni. V případě občanů Bulharska to dokládají například výsledky Analýzy informovanosti z roku 2015, ze které vyplývá, že 80 % občanů Bulharska dotazovaných v rámci šetření před odjezdem do ČR buďto o svých právech na českém trhu práce nemělo žádné informace, nebo se tyto ukázaly být nepravdivé. Víc než polovina jich také nevěděla, na jaký druh práce byli najmutí, jaká bude jejich pracovní doba ani to, na koho se mohou v případě problémů obrátit. Tato neinformovanost spolu s neznalostí českého prostředí, jazyka i neexistencí sociálních sítí tak občany Bulharska staví do velmi zranitelné pozice, kterou často ve svůj prospěch využívají zprostředkovatelé a na ně navázaní zaměstnavatelé a agentury. Tito generují zisk primárně na základě porušování zákonů, neplacení zákonných odvodů a vykořisťování pracovníků a pracovníc (Jelínková 2014). O rozšířenosti těchto praktik svědčí další zjištění z výše uvedené Analýzy, podle které byly sliby dané ohledně mzdy dodrženy pouze u 35 % dotazovaných, přičemž 15% nedostalo za práci zaplacené vůbec. Dvě třetiny těch, kteří se setkali s problémy na pracovišti, se obrátily na nějakou organizaci či instituci s prosbou o pomoc. Nejčastěji se jednalo o NNO, policii, inspektorát práce či ambasádu

Hlavní problémy

1. Problémy vyplývající z nedostatečné informovanosti cizinců (před odjezdová fáze)
  - Nedostatečné nebo nepravdivé informace o konkrétní pracovní pozici, výši mzdy, pracovní době apod.
  - Nedostatek informací o fungování trhu práce v ČR.
2. Problémy vyplývající z neznalosti prostředí a jazyka, absence sociálních sítí (kontakty) a nedostatku seriózních zprostředkovatelských, nebo poradenských služeb v místě bydliště
  - Nedostatek adekvátních informačních zdrojů a kanálů, které by potenciální zaměstnanci mohli využít. Nemohou si samostatně dohledat informace, které by pro ně byly srozumitelné a spoléhají se na zprostředkovatele nebo známé.
  - Zprostředkovatelé, jsou pro své klienty často jediným zdrojem informací, čehož mohou zneužívat⁵.

---

⁵ V rámci Analýzy informovanosti a potřeb Bulharů a Bulharek v oblasti pracovní migrace bylo zjištěno, že největší skupinu respondentů tvoří lidé, kteří se o práci v ČR dozvěděli přes člena rodiny, či známého, který zde již pracoval - rovných 30 % všech respondentů. Spolu s těmi, kteří se o práci dozvěděli přes známého doma - 20,48 %, tvoří dohromady polovinu všech respondentů výzkumného šetření. Také z výsledků výzkumu o pracovních podmínkách občanů Bulharska, Rumunska a Moldavska v České republice (Jelínková, M., 2014)

- Nábor zaměstnanců probíhá velice často přímo ve vesnici, kde lidé žijí.
3. Problémy vyplývající z nedostatku obecného povědomí o fenoménu pracovního vykořisťování
- Média a postoj veřejnosti?
  - Nedostatek dostupných dat týkající se problematiky pracovního vykořisťování, včetně podkladů z praxe státních zástupců a soudu, včetně výzkumů

Existující opatření

- Informační kampaně
  - Kampaň s názvem „*Informovaná migrace = Bezpečná migrace*“ proběhla v rámci projektu „Inovacemi k prevenci pracovního vykořisťování občanů EU“ v roce 2015. Kampaň byla zaměřena na bulharské pracovníky a širokou veřejnost. Realizátor: **Diakonie ČCE pro MPSV**.
  - Projekt „*Prevence obchodování s lidmi a vykořisťování v EU*“ je dvouletý projekt, který v lednu 2014 zahájila **Diakonie ČCE**. Projekt je zaměřený na zvýšení informovanosti potenciálních pracovních migrantů mířících do České republiky především z Bulharska, Rumunska a Moldavska. Součástí projektu je i e-learningový program s relevantními informacemi o českém pracovním trhu, o právech a povinnostech zaměstnanců. E – learningový program bude dostupný na pracovních serverech i stránkách spolupracujících organizací v mateřském jazyce migrantů a bude šířený v Bulharsku, Rumunsku a Moldavsku.
  - Kampaň „*Zvýšení informovanosti mládeže k prevenci obchodování s lidmi*“. Cílem projektu, který odstartoval v roce 2014, je snížit riziko obchodování s lidmi u mládeže, a to zvýšením jejich povědomí o rizicích obchodování s lidmi při vstupu na pracovní trh. Budou realizovány přednášky na středních školách v Praze zaměstnankyněmi a zaměstnanci organizace La Strada a zároveň proběhne školení strážnic a strážníků Městské policie hlavního města Prahy v prevenci na školách i po skončení projektu. Realizátor kampaně: **La Strada**.
  - „*Zvyšování informovanosti migrantek ohrožených vykořisťováním či obchodováním s lidmi*“. Projekt se zaměřuje na ženy migrantky, které pracují v uzavřeném prostředí (například pracovníce v domácnostech). V rámci projektu jsou hledány způsoby, jak k těmto ženám co nejefektivněji přenést

---

vyplývá, že 65 % oslovených k vyhledání práce v ČR vůbec nepoužívalo internet. Více než pětina respondentů pak využila webové stránky s nabídkami práce, které obsahují i nabídky práce v zahraničí.

informace o jejich právech a možnostech podpory při řešení jejich situace. Projekt potrvá do roku 2016. Realizátor kampaně: **La Strada**.

- Projekt *"Czech Made?"* realizovaný v roce 2009, měl upozornit na vykořisťování zahraničních pracovníků v nejrůznějších odvětvích české ekonomiky. Cílem projektu bylo vyvolat veřejnou debatu prostřednictvím vzájemně se doplňujících šesti modulů (investigativní výzkum, vytvoření informačního portálu, tréninkové semináře, výstava, promítání filmu spolu s veřejnými debatami a lobbying). Realizátor kampaně: **Multikulturní centrum Praha**.
  - *Projekt Testování evropského občanství jako "pracovního občanství": Od případů porušování pracovních práv k posílení pracovněprávního režimu se zaměřuje na pracovněprávní normy EU a jejich nedodržování v praxi. Projekt probíhá od roku 2015. Realizátor kampaně: **Multikulturní centrum Praha**.*
  - **Centrum integrace cizinců (CIC)** v roce 2015 zahájilo projekt *„Zapoj se“!* Zároveň spouští informační kampaň *„Mýty o zaměstnání v České republice“* na téma zaměstnaneckých práv cizinců žijících v ČR. Cílem je poukázat na nešvary, které se v české praxi při zaměstnávání cizinců vyskytují a poukázat též na to, že tato praxe se nedotýká jen samotných cizinců, ale i českých občanů. V rámci kampaně vznikl leták v několika jazykových verzích, popisující běžné mýty, které o zaměstnání v ČR mezi cizinci panují, a to bez ohledu na to, zda jsou ze zemí EU nebo mimo EU, a uvádí je na pravou míru.
  - *„Za posílení práv migrantů při práci“* je projekt realizovaný od září 2014. Jeho cílem je posílit ochranu práv migrantů v oblasti zaměstnávání/práce, včetně ochrany ve vztazích označených jako nelegální zaměstnávání či vykořisťování a poskytnout bezplatnou právní pomoc. Cílovou skupinu projektu tvoří zejména migranti přicházející do ČR za prací jak ze zemí EU, tak mimo EU. Cílová skupina není zúžena typem pobytu či státním občanstvím, naopak zahrnuje i osoby bez platného pobytového oprávnění. Realizátor: **OPU**.
  - Projekt *„Obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování v teorii a praxi“* probíhal v roce 2013. Realizátor: **MV, La Strada**.
- **Výzkumy:**
    - **Analýza informovanosti potřeb Bulharů a Bulharek v oblasti pracovní migrace.** M. Šormová, M. Krebs a kol. (2014). Realizátor: La Strada Česká republika, o. p. s. Analýza vychází z výzkumného šetření, které La Strada ČR realizovala pro projekt MPSV *„Inovacemi k prevenci pracovního vykořisťování občanů EU“*. Předmětem analýzy bylo zmapování situace bulharských pracovních migrantů a migrantek v ČR a identifikace klíčových momentů v oblasti pracovní migrace, které sebou přinášejí riziko pracovního vykořisťování. Analýza je zaměřena především na identifikaci, charakter a věrohodnost komunikačních kanálů, prostřednictvím kterých se bulharští pracovníci o práci v ČR dozvídají a informují a na rizika z toho vyplývající. Dále

popisuje mechanismy a nástroje prevence pracovního vykořisťování a doporučení pro informační kampaň projektu.

- **Analýza dopadů realizovaných opatření v oblasti zvýšení informovanosti Bulharů a Bulharek působících na českém trhu práce.** S. Soukupová, M. Krebs a kol. (2015). Realizátor: La Strada Česká republika, o. p. s. pro MPSV. Analýza představuje evaluační výzkumné šetření, jehož cílem je popsat opatření, která byla realizována v rámci kampaně MPSV „*Informovaná migrace = bezpečná migrace*“, zjistit dopady a účinnost implementovaných opatření a navrhnout koncepci, která by z dlouhodobého hlediska vedla ke snížení rizika pracovního vykořisťování občanů EU.
- **Výzkum o pracovních podmínkách občanů Bulharska, Rumunska a Moldavska.** Marie Jelínková (2014). Realizátor: Diakonie Českobratrské církve evangelické - Středisko celostátních programů a služeb⁶. Tento výzkum je jedním z výstupů projektu „Prevence obchodování s lidmi a vykořisťování v EU“, který se soustřeďuje na zvýšení informovanosti potenciálních pracovních migrantů z Bulharska, Rumunska a Moldavska o pracovních podmínkách v České republice.
- **Víte, kdo Vám doma uklízí? Migrantky a placená práce v domácnosti.** P. Ezzeddine, V. Semerák (2014), Praha. Realizátor: Sdružení pro integraci a migraci ve spolupráci s organizací Člověk v tísni, Ogilvy&Mather a Národohospodářským ústavem AV ČR.⁷ Publikace vychází z výzkumu, který vznikl v rámci projektu „*Rovné šance na prahu českých domácností*“ a je určena především pro tvůrce a implementátory politik. Dílo pojednává o tématu nájemné práce v českých domácnostech, na kterou jsou najímány migrantky a poskytuje základní informace o nájemné práci jako takové, o výsledcích kvantitativního výzkumu, který byl vůbec poprvé na toto téma v ČR realizován a stručně představuje kampaň „*Cizinky na úklid*“. Důležitou součástí publikace jsou doporučení pro zlepšení postavení pracovníků – migrantek v českých domácnostech, která vznikla na základě analýzy výzkumu.
- **Migrantky a nájemná práce v České republice,** P. Ezzeddine a kol. (2014), Praha. Realizátor: Sdružení pro integraci a migraci ve spolupráci s organizací Člověk v tísni, Ogilvy&Mather a Národohospodářským ústavem AV ČR.⁸ Publikace vychází z kvantitativního výzkumu sociální situace migrantek, které jsou najaté na práci v domácnostech v České republice. Výzkum se zabýval právním, ekonomickým a sociálním postavením těchto migrantek na českém trhu práce v kontextu pracovní migrace. Analýza zahrnuje jak specifické zkušenosti migrantek pracujících v tzv. in-home servisu (žijí přímo

---

⁶Ke stažení zde:

http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/vyzkumna_zprava_bulhari_rumuni.pdf

⁷Ke stažení zde:

<http://www.pracovnicevdomacnosti.cz/pro-verejnost/o-projektu.html>

⁸Ke stažení zde:

<http://www.pracovnicevdomacnosti.cz/pro-verejnost/o-projektu.html>

v domácnosti) či tzv. out-home servisu, tak i zkušenosti migrantek, které mají tento typ práce pouze jako doplňkové zaměstnání.

- **Obchod s lidmi za účelem pracovního vykořisťování a nucené práce v ČR se zvláštním zřetelem na státní příslušníky Bulharska a Rumunska.** L.Trlifajová, M. Jelínková (2013), Realizátor: Multikulturní centrum Praha, z.s. Cílem výzkumu bylo identifikovat a zhodnotit příčiny pracovního vykořisťování mezi občany EU se zohledněním jak obecných a známých příčin vykořisťování a obchodu s lidmi, tak specifík, které ovlivňují českou realitu (od nastavení legislativy, přes způsob její implementace a běžnou praxi po specifika migrace ze sledovaných zemí).
  - **Obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování v teorii a praxi.** V. Střítecký, D. Topinka, MV, La Strada 2013
- **EURES a jeho aktivity**
    - Základním úkolem sítě EURES je poskytovat služby užitečné všem pracujícím, uchazečům a zájemcům o práci i zaměstnavatelům, kteří mají zájem využívat práva volného pohybu osob. Poskytování služeb EURES je umožněno dvěma základními cestami: na jedné straně to jsou databáze přístupné na *Evropském portále pracovní mobility*, na straně druhé to jsou informační a poradenské služby nabízené EURES poradci a kontaktními pracovníky EURES, kteří působí na krajských pobočkách a kontaktních pracovištích Úřadu práce ČR.
    - Pracovníci EURES ČR předávají informace o životních a pracovních podmínkách v ČR svým bulharským kolegům v Sofii, kteří je pak poskytují v bulharštině potenciálním bulharským zájemcům o práci v ČR. Služby EURES však využívá pouze 1 – 2 % bulharských pracovních migrantů.

Doporučení:

- **Realizace informačních kampaní**
  - **Zaměřené na širší veřejnost s cílem:**
    - i. Zvyšování citlivosti společnosti a veřejného mínění vůči fenoménu obchodu s lidmi a vyhlásit NULOVOU TOLERANCI JAKÉMUKOLIV pracovnímu vykořisťování. Cílová skupina: zaměstnavatelé, agentury práce a zprostředkovatelé. V tomto případě by měly být realizovány nebo zaštitěny státem (MPSV, Úřad práce ČR nebo odbory).
    - ii. Vytváření seznamu nespolehlivých zaměstnavatelů či tzv. black listů. Vytváření seznamu nespolehlivých zaměstnavatelů či tzv. „black listů“ zákon neumožňuje. V současné době lze pouze v rámci zákona o svobodném přístupu k informacím č. 106/1999 Sb., v platném znění, odpovědět na konkrétní dotaz tazateli, tj. i

název firmy, konkrétní porušení i výši pokuty. SÚIP ale nesmí veřejně uvádět název subjektu (zaměstnavatele/firmy), který porušuje pracovně-právní vztahy. Black list by mohl teoreticky obsahovat oznámení o udělení sankce konkrétní právnické osobě, případně o agenturách práce, kterým byla odejmuta povolení.

- iii. Zaměřit se nejen na zahraniční pracovníky, ale také na občany ČR!
- iv. Zaměřit se na podnikatelskou sféru. Např. některé hotelové řetězce ve spolupráci se státními subjekty vedou kampaň za dodržování pracovních podmínek zahraničních pracovníků (viz například Carlson Rezidor Hotel Group⁹; Férové hotely (Fair Hotels) v Irsku¹⁰ apod.)
  - Poradna pro integraci cizinců (PPI)- vydala leták „Standardy férového zaměstnavatele“, který se zaměřuje na problematiku rovného zacházení a zákazu diskriminace migrantů ve vztahu k zaměstnání. Součástí letáků je i výzva pro zaměstnavatele. Pokud zaměstnavatel splňuje „Kritéria férovosti“ ve vztahu k zaměstnávání migrantů, popsané v letáku, může získat ocenění „Férový zaměstnavatel“. http://p-p-i.cz/public/files/files/skladacka_OPPA.pdf
  - Obdobný koncept informačního letáku by mohl být použit i pro problematiku boje proti pracovnímu vykořisťování. Zaměstnavatel by mohl získat např: ocenění „Férový zaměstnavatel za prokazatelné dodržování pracovních předpisů“. Seznam férových zaměstnavatelů by pak mohl být vyvěšený na portálech MPSV, ÚP, SÚIP, různých NNO apod.

o Zaměřené na odbornou veřejnost

- i. Zvýšit povědomí o problematice a mechanismech fungování obchodu s lidmi za účelem nucené práce a pracovního vykořisťování mezi relevantními aktéry (pracovníci a pracovnice místních samospráv, inspektorátů práce, úřadu práce, celní správy či orgány činné v trestním řízení apod.)
  - V praxi se osvědčily tzv. „kulaté stoly“, kde se scházejí odborníci z různých rezortů na národní i regionální úrovni a společně diskutují na dané téma.

o Zaměřené na migranty v zemi původu

---

⁹ <https://www.ahla.com/pressrelease.aspx?id=38268>

¹⁰ <http://www.fairhotels.ie/>

Informační kampaně by měly být v mateřském jazyce migrantů z EU (bulharština, rumunština). Měly by být srozumitelné, cizinci by se měli dozvědět základní informace a to na koho se mohou se svými problémy obrátit. Doporučujeme realizaci Informační kampaně zaměřené nejen na Bulhary, ale zejména na Rumuny, kteří jsou nejčastějšími oběťmi pracovního vykořisťování v Česku. Zvážit lze také rozšíření kampaně na občany dalších EU zemí (Slovenska, Lotyšska, Litvy a Polska). Vhodným nástrojem pro šíření informační kampaně z ČR do zemí původu pracovních migrantů je **internet**. Bylo by však nutné, aby internetová kampaň probíhala alespoň půl roku. Výhodou internetové kampaně je její relativní nízká finanční náročnost v porovnání s ostatními druhy informačních kampaní. Je nutné navázat spolupráci s relevantními bulharskými / rumunskými státními i nevládními institucemi, které se zabývají pracovní migrací bulharských / rumunských občanů a fenoménem pracovního vykořisťování a do informační kampaně by se zapojily. Výběr zaměstnanců by mohl probíhat na místě českými veřejnými subjekty, čímž by se předešlo nepoctivým praktikám. S ohledem na předešlé negativní zkušenosti s poskytováním zprostředkovatelských služeb přímo na Ukrajině v rámci projektu „**Asistenční systém zaměstnávání občanů Ukrajiny v ČR realizovaný za podpory MPSV ČR a MV ČR**“ je potřeba zvážit veškerá rizika z toho plynoucí. Výstupem tohoto projektu bylo mj. zjištění, že místní organizace, které se zapojí do obdobného projektu, mohou být pravděpodobně různým způsobem kontaktovány „konkurenčními“ zprostředkovateli, může docházet i k ohrožování bezpečnosti pracovníků těchto organizací či osob, které budou chtít jejich služby využít. V podmínkách, kde fungují stále i principy tradiční společnosti (hl. venkov, méně kvalifikované či až negramotné osoby), se osvědčila spolupráce s místními uznávanými autoritami i s oficiálními představiteli státu, a to i s ohledem na snížení rizika např. korupce.

- **Zefektivnit diseminaci informací.** Rozšířit a zefektivnit informační kanály při využití informačních kanálů identifikovaných v rámci projektu MPSV „Inovacemi k prevenci (...)“ organizací La Strada.

Nejvhodnější informační kanály (s ohledem na dostupnost a frekvenci jejich užívání cílovou skupinou):

- a) **ubytovny a pracoviště.** Kvůli riziku zkreslení původní zprávy je potřeba hledat cesty, jak minimalizovat roli kolegů v práci a osob na ubytovnách jako hlavního *zdroje informací*. Tito lidé mohou být velmi účinným *informačním kanálem*, a proto by bylo vhodné jejich zapojení do šíření ověřených informací z primárních zdrojů zaznamenaných v nezměnitelné podobě na vhodném nosiči, spolu s nabídkou kontaktů na primární zdroje (tedy např. formou letáku). Při samotné realizaci však bude potřeba reflektovat některá specifika tohoto způsobu šíření informací. Zejména nelze efektivně distribuovat letáky bez místní znalosti a znalosti cílové skupiny - problém s identifikací lokalit i cílové skupiny a problém s navázáním kontaktu (nutnost získat důvěru osob z cílové skupiny). Nezanedbatelná mohou být i bezpečnostní rizika související s pohybem v tomto prostředí.

- b) **Internet.** Zajímavý zejména svou nízkonákladovostí s ohledem na výši nákladů a potenciálního zásahu cílové skupiny, zvláště v případě umístění informací přímo na některé bulharské weby. Vedle českých portálů je možné využít i weby nabízející práci přímo v zemi původu!, například na informačním portálu EURES. Lze využít např. memů a jiných moderních forem komunikace přes twitter, facebook a dalších sociálních sítí.

Které informace komunikovat?

- o druh práce
  - o pracovní doba
  - o výše a struktura mzdy v ČR
  - o náležitosti smlouvy
  - o práva na trhu práce/zákoník práce
  - o legální kanály k hledání uplatnění na trhu práce (mimo zprostředkovatelské sítě)
  - o životní náklady v ČR
  - o kompetence kontrolních orgánů a institucí, vč. kontaktů
  - o role pomáhajících organizací, vč. kontaktů (Nutno uvádět nejen telefonní čísla a adresy, ale také mapičky)
- a) **tištěná média.** Vhodným kanálem by také mohla být některá tištěná média. Nejčastěji byl respondenty zmiňován deník Metro. U tohoto periodika lze předpokládat určitý zásah cílové skupiny vždy, a pokud by forma (včetně jazykové mutace) byla vhodně zvolena, pak lze sekundárně oslovit i další skupiny migrantů a migrantek z jiných zemí, jejichž situace je obdobná. Je však třeba zvážit výši případných finančních nákladů. Zásadní otázkou jsou však i zde finance, protože informace ve formě inzerce, či článku, by bylo vhodné otisknout opakovaně, jinak je riziko, že zůstanou cílovou skupinou nepovšimnuty.
- b) **autobusové společnosti.** Autobusové spoje jsou velmi často využívány z důvodu příznivých cen. Umístění informačních spotů, či jiné vhodné formy na nejvytíženějších trasách Bulharsko - ČR (Sofie - Brno – Praha + Rumunské spoje), kde jezdí zhruba 5 hlavních autobusových dopravců, je proto zajímavým propagačním nástrojem. V tomto případě je však nutno vzít na vědomí, že vytíženost těchto autobusů může souviset se zapojením některých autobusových dopravců do procesu nábory a zprostředkování práce v ČR. Existuje zde tedy reálné riziko, že distribuovaný materiál se k cílové skupině buďto nedostane, nebo bude zneužit!. Tyto dopravce je před navázáním spolupráce nezbytné prověřit a realizaci opatření průběžně kontrolovat!
- c) **autobusová nádraží.** Pražské autobusové nádraží Florenc je centrálním místem pro dopravu (příjezd/odjezd) i hledání práce občanů Bulharska a Rumunska. Umístění/distribuce informačních materiálů na této „neutrální půdě“ se jeví jako vhodné. Vhodné je zaměřit se i na okolí nádraží Florenc, protože některé autobusy kvůli poplatkům na ÚAN nezajíždějí. Oficiální distribuci informačních materiálů o problematice pracovního vykořisťování by na autobusových nádražích měli dělat speciálně vyškolení zaměstnanci relevantních státních institucí či neziskového

sektoru, aby se informační materiály k pracovním migrantům skutečně dostaly a potenciální pachatelé je nemohli úmyslně zcizit. Distributoři informačních materiálů by měli mít oficiální pověření např. z MPSV, aby se předešlo případným nedorozuměním s tamním personálem. Aktivitu bude potřeba dojednat s firmou provozující ÚAN Florenc.

- **Jazyk.** Rozšířit možnosti získat informace o pracovně-právních předpisech v bulharštině a rumunštině (mateřských jazycích).
- **Informační web:** Vytvořit vícejazyčný a dlouhodobě podporovaný systém informování cizinců o praktických věcech, které jsou spjaty s životem v ČR. Minimálně základní informace by neměly být dostupné pouze online.
- **Jazyková podpora ÚP a IP.** Informovanost a poradenství by bylo dobré zvýšit i skrze pobočky Úřadu práce a oblastní inspektoráty práce, které jsou v současnosti jazykově nevybaveny. Zde se spolupráce s dalšími aktéry, kteří by se v dané problematice orientovali a uměli v cizích jazycích poradit (či případně pomoci sepsat podnět na inspektorát práce atp.), jeví jako velmi vhodná (více viz Sociální tlumočení).
- **Podpora terénní práce.** Využít již existujících terénních programů a poraden NNO a zapojit je do distribuce informačních letáků v terénu. (Viz téma Podpora a ochrana obětí)
- **Rozšířit a zefektivnit informační kanály pro úředníky a veřejnost**
- **Podpora výzkumu**
  - v oblasti rozsahu porušování pracovních práv u cizinců pracujících v ČR
  - monitorovat další vývoj pracovní migrace z Bulharska a Rumunska
  - domácí pracovnice/pracovníci
  - pracovní vykořisťování obecně

2. PODPORA A OCHRANA OBĚTÍ

Jazyková bariéra, neznalost českého prostředí, chybějící zázemí a informace, vedou k tomu, že cizinci často neví, na koho se v případě problémů mohou obrátit. Toto se potvrdilo také v případě občanů Bulharska, dotazovaných v rámci Analýzy informovanosti, kdy se ukázalo, že žádnou představu o tom, na koho se mohou se svými problémy obrátit, neměla víc než polovina z nich. Situace, do kterých se přitom dostávají, se bez pomoci zvenčí často stává téměř bezvýhodnou. Situace není jednoduchá ani v případě, že postižení cizinci, to na koho se mohou obrátit, vědí. Cizinci se nachází pod různými tlaky, a to nejen ze strany zaměstnavatelů a zprostředkovatelů, ale také pod tlakem z nepříznivé finanční situace, ve které se nacházejí. Navíc se také mohou obávat, že se jim, v případě naprosté ztráty prostředků, nepodaří odcestovat zpět do vlasti. Ti, kteří v zemi pracují nebo pobývají nelegálně (bez pracovní smlouvy, pobytového oprávnění), mohou navíc mít obavy ze sankcí, ze ztráty pobytového oprávnění či ztráty práce. Tato situace spolu s nedůvěrou, kterou mohou pociťovat vůči úřadům, vede k tomu, že se cizinci se svými problémy často nikomu nesvěří. Poskytování podpory a ochrana obětí jsou tedy velmi důležitým mezníkem v rámci prevence a boje s tímto jevem.

Hlavní problémy

1. Problémy, které postiženým osobám brání ve vyhledání pomoci:
  - **Deficit sociálních služeb** vhodných pro specifickou skupinu osob z členských zemí EU a značný deficit v oblasti terénních programů zaměřených na osoby, které nejsou občany ČR.
  - **Nedostatečná informovanost** ze strany cizinců – o samotné existenci podpůrných služeb a o konkrétních službách poskytovaných neziskovými organizacemi a dalšími relevantními subjekty.
  - **Chybějící informace** - nedostupnost informačních kanálů/materiálů v mateřském jazyce cizinců (viz téma č. 1 Informovanost a prevence)
  - **Jazyková bariéra** – v případě, že se na někoho chtějí obrátit/obráti.
  - **Obava ze ztráty zaměstnání, financí, postihu** za nelegální práci apod.
2. Problémy, které znemožňují aktivně detekovat vykořisťované osoby a poskytnout jim podporu
  - Nedostatečná znalost problematiky u některých osob, které při výkonu své práce přicházejí do kontaktu s cílovou skupinou
  - Nedostupnost cílové skupiny-deficit v oblasti terénní práce
  - Nedostatečná jazyková vybavenost -jazyková bariéra na obou stranách
  - Obtížné prokazování případů pracovního vykořisťování

3. Problémy vyplývající z nepříznivé finanční situace obětí pracovního vykořisťování i z chybějícího zázemí¹¹

- Nemožnost financovat návrat do vlasti
- Nemožnost zaplacení ubytování a základních potřeb
- Nemožnost zaplatit právní a další služby

Existující opatření

- **Program podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi (dále pouze "Program").** Tento program byl institucionalizován v roce 2005. Je určen pro definovanou skupinu obětí trestného činu obchodování s lidmi. Obětí v Programu může být cizinec vykořisťovaný na území ČR anebo občan ČR vykořisťovaný v zahraničí nebo na území ČR. Partnery v Programu jsou pomáhající NNO, OAMP MV, PČR a mezivládní organizace IOM Praha za koordinace OPK MV. Program byl původně financován z dotací, od roku 2012 je jeho financování realizováno prostřednictvím veřejných zakázek. Součástí tohoto programu je také Program dobrovolných návratů.
- **Program dobrovolných návratů** umožňuje obětem obchodování s lidmi, bezpečný a důstojný návrat do země původu. Za realizaci zodpovídá mezinárodní organizace IOM Praha. Náklady spojené s realizací cesty jsou hrazeny z rozpočtu MV. Občané EU nejsou do tohoto programu zahrnuti, pokud nejsou oběťmi obchodování a nevstoupí do programu MV. Služba je určena pro občany tzv. třetích zemí, kteří pobývají na území České republiky nelegálně.
- V některých případech může La Strada ve spolupráci s MV zajistit návrat skupin vykořisťovaných osob do domovské země; kapacity a zdroje na tuto službu jsou však omezené
- **Ohlašovací linka.**
  - La Strada je provozovatelem info a SOS linky v českém, anglickém, ruském, bulharském a rumunském/moldavském jazyce. Volat lze anonymně, ve středu bezplatně.
  - Charita Česká republika – je od roku 2008 provozovatelem asistenční linky v mongolštině a od roku 2012 asistenční linky ve vietnamštině. Služba je poskytována anonymně a bezplatně.
- **Právní a sociální poradenství.** Akreditované právní a sociální poradenství obětem trestných činů souvisejících s pracovním vykořisťováním poskytují organizace: La

---

¹¹ V případech, kdy se nejedná o osoby obchodované

Strada (od roku 2014), Arcidiecézní charita v rámci projektu Magdala (od roku 2014), Diakonie ČCE a OPU (od roku 2014).

- **Sociálně terapeutické poradenství** pro oběti obchodu s lidmi a oběti trestných činů souvisejících s pracovním vykořisťováním poskytuje Arcidiecézní charita v rámci projektu Magdala, Středisko celostátních programů a služeb Diakonie ČCE v návaznosti na činnost ukončeného projektu „Ne násilí“ a La Strada, která v nezbytných případech zprostředkovává bezplatnou zdravotní a psychologickou/psychiatrickou péči.
- **Terénní práce.** V rámci terénní práce jsou oběti pracovního vykořisťování aktivně vyhledávány. Následně je jim nabízena pomoc při řešení jejich problémů. Do terénní práce v oblasti pracovního vykořisťování jsou zapojeny organizace La Strada a Diakonie ČCE.
- **Tlumočení.** Využit lze například tlumočnický, vyškolené v rámci projektu MPSV „Sociální tlumočení ve styku s cizinci¹²“, nebo tlumočnický „komunitní“, vyškolené a pracující pro organizaci Berkat. Metodika sociálního tlumočení vznikla v rámci projektu MPSV v roce 2011 a jejím autorem je o.s. Meta. V současné době se jedná o institucionální zakotvení této profese pod pojmem Komunitní tlumočnick
- **Interkulturní pracovníci.** K usnadnění komunikace mezi obchodovanými osobami a poskytovateli služeb či státními úřady by měli být využíváni tzv. kulturní mediátoři. Tato profese je od roku 2014 zapsána do katalogu Národní soustavy povolání a Národní soustavy kvalifikací. Služby interkulturních pracovníků zprostředkovává například InBáze, z.s.
- **Nouzové ubytování.** Poskytováno bezplatně Diakonií ČCE – SCPS v rámci Programu Ne-Násilí formou azylového domu s utajenou adresou pro oběti obchodu s lidmi a vykořisťovaným na trhu práce. Bezplatné azylové ubytování v bytech s utajenou adresou a zprostředkování ubytování obchodovaným a vykořisťovaným osobám dále poskytuje La Strada. Charita Česká republika poskytuje v rámci projektu Magdala službu zprostředkování ubytování v režimu utajení.

Doporučení:

- **Zřízení krizového centra pro případy pracovního vykořisťování (pro občany EU/mimo EU).** Centrum by poskytovalo komplexní služby zahrnující sociální a právní poradenství, nouzové ubytování, psychologickou poradnu, tlumočení apod. Z důvodu dlouhodobé udržitelnosti a kontinuity by centrum bylo finančně podporováno

---

¹² <http://www.mpsv.cz/cs/22014>

Pod pojmem sociální tlumočení rozumíme tlumočení při jednání se sociálními pracovníky, ve školství, při návštěvě poboček Úřadu práce ČR, ve zdravotnickém zařízení, apod. Pod pojem sociální tlumočení nespadá tlumočení soudní, konferenční ani tlumočení při azylovém řízení.

z českých národních zdrojů (MPSV, MV apod.). Vybrané neziskové organizace by měly garantováno mandatorní financování na základě smlouvy, které by bylo ustanoveno také v zákoně. Na poskytování služeb v rámci krizového centra by se mělo podílet více subjektů z neziskového a státního sektoru, aby byla zajištěna kvalita a komplexnost poskytovaných služeb.

- **Zřízení veřejné ohlašovací linky a e-mailové adresy**, která by v naléhavých situacích pomáhala občanům řešit jejich případy spojené s nelegálním pobytem, prací, apod. Jednalo by se o informace poskytované státem a zabezpečené ochranou dat a soukromí. Mohli by zasílat i anonymní oznámení. Ohlašovací linka by mohla být propojena s krizovým centrem a byla by zajištěna státní institucí. Na této lince by bylo možno:
  - **získat pomoc** s dotazem, na koho se se svým problémem obrátit (odkázání na příslušný úřad/NNO)
  - **oznámit podezření** z pracovního vykořisťování (zaměstnanci by oznámení vyhodnotili a předali Policii ČR)
  - **získat informace** o školeních, seminářích, projektech a literatuře vztahující se k dané problematice

- **Institucionalizace sociálního/komunitního tlumočení.** Provozovatel této instituce, by byl zodpovědný, jak za školení tlumočnicků, tak za zprostředkování jejich služeb klientům. Tlumočníci zde zaměstnaní, by netlumočili za komerční ceny, ale za ceny příznivější. Jednalo by se o specializované tlumočnické týmy, kteří jsou obeznámeni jak s tlumočnickými technikami, tak s cizineckou problematikou. Nárok, na tyto služby by měly pouze instituce (zdravotnická zařízení, školy, Úřad práce ČR, Inspekce práce, Policie ČR apod.), nikoliv jednotlivci. Pro tyto instituce by služba byla bezplatná. Zřízení této instituce by přispělo k vyřešení problému nedostatku tlumočnicků zaměřených na sociální a právní problematiku při současném využití potenciálu jazykově dobře vybavených cizinců, kterým toto školení poskytne lepší možnost profesního uplatnění. V konečném důsledku by měl projekt napomoci integraci cizinců do společnosti a zabránit tak problémům, do kterých se cizinci v důsledku nedostatečné informovanosti často dostávají. Metodika sociálního tlumočení vznikla v rámci projektu MPSV v roce 2011 a jejím autorem je o.s.Meta.

- **Podpora terénní práce.** Podpora terénní práce a navýšení počtu vyškolených terénních pracovníků se jeví jako klíčová pro potírání pracovního vykořisťování/obchodování s lidmi. Terénní pracovníci se snaží kontaktovat osoby, ohrožené obchodováním s lidmi a vykořisťováním, přímo v terénu s cílem mapovat jejich potřeby a šířit informace preventivního charakteru, stejně tak jako informace o možnostech případné intervence a osobám následně poskytnout právní a sociální poradenství a případně další služby dle individuálních potřeb klientů / klientek. V současné době existuje pouze velmi málo organizací zaměřujících se na terénní práci v relevantním prostředí (místa výkonu práce, místa výskytu pracovních migrantů a migrantek apod.) a také její podpora ze strany státu a v rámci různých projektů EU, není příliš vysoká. Proto navrhujeme navýšit kapacity terénní práce

v oblasti prevence pracovního vykořisťování a zvýšit podporu programů existujících (potažmo organizací tyto programy realizujících).

Existující terénní programy a poradny NNO

Organizace byly vytipovány především na základě druhu/formy poskytovaných služeb, cílové skupiny a místní působnosti. Organizace jsou řazeny dle předpokládané úrovně znalosti cílové skupiny a intenzity kontaktu s osobami z této skupiny v kontextu dané lokality¹³.

- a) **Praha a okolí** - La Strada ČR, Diakonie ČCE Praha (Program Ne násilí), Sdružení pro integraci a migraci (poradna), Organizace pro pomoc uprchlíkům (Terénní programy), Arcidiecézní Charita Praha (Poradna pro migranty a uprchlíky)
- b) **Plzeň** - Diakonie Západ (Terén pro ohrožené osoby), Kontaktní centrum pro cizince - Plzeň (Terénní programy), Organizace pro pomoc uprchlíkům (Terénní programy)
- c) **Brno** - Diakonie ČCE Praha (Program Ne násilí), Sdružení občanů zabývajících se emigranty (SOZE) - Brno
- d) **Pardubice a okolí** - MOST PRO o.p.s., Diakonie ČCE Praha (Program Ne násilí), La Strada ČR
- e) **Polabí** (zejm. v úseku Kolín - Litoměřice), sezonní zemědělské práce - La Strada ČR, Diakonie ČCE Praha (Program Ne násilí), Centrum pro integraci cizinců (poradna Kolín)
- f) **Český Brod a okolí**, sezonní zemědělské práce - La Strada ČR, Diakonie ČCE Praha (Program Ne násilí)
- g) **Slaný**, sezonní zemědělské práce - La Strada ČR, Diakonie ČCE Praha (Program Ne násilí),
- h) **Lounsko**, sezonní zemědělské práce - La Strada ČR, Diakonie ČCE Praha (Program Ne násilí)
- i) **Žatecko**, sezonní zemědělské práce - La Strada ČR, Diakonie ČCE Praha (Program Ne násilí)

- **Dobrovolné asistované návraty.** Rozšířit možnosti využití této služby, do které jsou v současné době zahrnuti občané ze zemí mimo EU.

- **Systematické vzdělávání a vedení:** pracovníků všech složek Policie ČR¹⁴; pracovníků orgánů činných v trestním řízení k problematice OSL (respekt a pochopení situace); pracovníků inspektorátu práce, pracovníků Úřadu práce ČR a další. Systém vzdělávání relevantních expertů může být vytvořen na základě dobré praxe podle rakouského vzoru. V rámci Rakouského Ministerstva práce, sociálních věcí a ochrany spotřebitelů (BMASK) funguje pracovní skupina Task Force zabývající se pracovním vykořisťováním (dále jen „Skupina“). Jedním z důležitých úkolů Skupiny je naučit kompetentní aktéry

¹³ Informace jsou platné ke konci roku 2014

¹⁴ V rámci MV a Policie ČR se každý rok koná k problematice obchodování s lidmi tzv. IMZ - Instrukčně metodické zaměstnání. Tato školicí akce pro policisty se koná 2 dny.

rozpoznávat pracovní vykořisťování. Do Skupiny jsou začleněny další zainteresované rakouské instituce (inspektoráty práce, finanční policie, nevládní instituce, EURES, ministerstvo vnitra, ministerstvo financí, justice, sociální partneři, a další. Skupina zahrnuje lidi zejména z praxe (inspektoráty práce, nevládní organizace apod.) – cílem není velká skupina. Z pracovních jednání Skupiny je vypracována souhrnná závěrečná zpráva a každé tři roky je předkládána vládě. Tato zpráva obsahuje doporučení a definice ohledně nových zákonů, které se vytvářejí v rámci této problematiky.

3. IDENTIFIKACE A POSTIH PACHATELŮ

Ačkoliv stíhat pracovní vykořisťování trestní legislativa umožňuje již od roku 2004, historicky k prvnímu pravomocnému odsouzení pro trestný čin obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování došlo teprve v roce 2012. K roku 2015 bylo celkem 5 odsouzených případů obchodování s lidmi za účelem pracovním vykořisťováním (Kotrbová; MV 2015). Skutečnost, že počet odsouzených osob je v zjevném nepoměru se skutečným rozsahem problému (Kutálková 2010), souvisí s řadou problémů jak legislativního charakteru, tak s oblastí praktického provádění kontrol. Svou roli hraje také nízká aktivita ze strany samotných obětí pracovního vykořisťování (řešeno v rámci tématu č.2 Podpora a ochrana obětí) a existence dobře etablované sítě zprostředkovatelů.

Hlavní problémy

1. Problémy legislativního charakteru:

- **Pracovní vykořisťování a nucená práce** nejsou v ČR samy o sobě trestným činem a jsou trestné pouze v kontextu obchodování s lidmi, což výrazně limituje jejich postihování. Zúžené chápání pojmu obchodování s lidmi má za následek, že pouze minimum osob může služeb, které jsou jim ze zákona nabízeny využít, a to nejen ve fázi jejich identifikace, ale i např. v oblasti odškodnění. **Trestný čin neoprávněné zaměstnávání cizinců (§342 trestního zákoníku)** uplatnit nelze, neboť se vztahuje pouze na cizince, kteří se na území ČR zdržují neoprávněně.
  - Otázka, zda má být pracovní vykořisťování kvalifikováno jako trestný čin či nikoliv, se řeší již delší dobu. Současné trestní právo se zabývá pouze skutkovou podstatou, která spočívá v samotném obchodu s lidmi. Jednání, které spočívá v samotném pracovním vykořisťování, však tato skutková podstata nepostihuje. Pracovně vykořisťované osoby, pokud u nich není zároveň prokázáno obchodování, tak nedosáhnou na komplexní služby sociální a právní pomoci jako osoby obchodované.
- **Obtížná vymahatelnost pokut a jejich neodrazující výše.** Uložené pokuty za správní delikty z oblasti pracovního práva zůstávají mnohdy ve fázi návrhu, jen část nabude právní moci. Celý proces je navíc zdlouhavý. Při stanovení výše pokuty právnické osobě je dle zákona nutné přihlížet k jejím poměrům, k závažnosti správního deliktu, ke způsobu jeho spáchání, následkům a okolnostem, za nichž byl spáchán. Přičemž odpovědnost právnické osoby za správní delikt zaniká, jestliže o něm správní orgán nezahájil řízení do 1 roku ode dne, kdy se o něm dozvěděl, nejpozději však do 3 let ode dne, kdy byl spáchán. Zaměstnavatelé se z uvedeného důvodu snaží co nejvíce prodlužovat kontrolní šetření (opakovanou nesoučinností, nedostupností všech podkladů.) a následně správní řízení, mimo jiné využíváním všech dostupných zákonných opravných prostředků. Pokud již dojde k uložení pravomocné pokuty, která není zrušena např. v přezkumném řízení soudem, vybírá a vymáhá ji celní správa. Celní správa vymůže u cizinců (EU i ne-EU) zhruba kolem 50% a u českých občanů 80% pravomocných pokut. Těchto 50% zahrnuje všechny pokuty včetně těch, které se netýkají pracovního vykořisťování. Vymáhání dlužné mzdy například soudní

cestou je minimálně úspěšné. I v případě zjištěných pochybení ale nebývá uložena pokuta pro mnoho subjektů překážkou v pokračování praktik zaměstnávání na hraně zákona, popř. v rozporu se zákonem.

- **Absence efektivního nástroje pro vymození nevyplacené mzdy.** Přibližně 65% případů porušení pracovně – právních vztahů odhalených inspektory práce se týká nevyplacení mzdy cizincům i Čechům. Zaměstnavatelé spoléhají na to, že se cizinci, kteří často nemají finanční prostředky na podání žaloby v ČR, domáhání se svých práv vzdají. Inspekce práce zaměstnanci mzdu prakticky vymoci nemůže, cesta soudního řízení je zpravidla značně zdlouhavá, s možností obstrukcí ze strany zaměstnavatele, nejistým výsledkem a rizikem nákladů na zastoupení a nákladů soudního řízení. Mzda přitom nemusí být pracovníkovi vyplacena ani v případě kladného pravomocného rozsudku - například, pokud se zaměstnanec domáhá své mzdy na firmě, která je formálně nemajetná, či v průběhu soudního řízení zanikne.
- **Absence povinnosti zaměstnavatele evidovat u DPP a DPČ začátek a konec odpracované doby u jednotlivých zaměstnanců,** čímž není doložitelný skutečný počet odpracovaných hodin a absence povinnosti zaměstnavatele uchovávat evidence takto odpracovaných hodin po delší časový úsek, a to i u pracovních smluv, kde je povinnost vedení evidence stanovena.

2. Problémy související s praktickým prováděním kontrol

- **Omezené nástroje a neodpovídající efektivita kontrol.** Prokazování pracovního vykořisťování ze strany inspektorů práce je velmi složité (zaměstnavatelé náhle ruší firmy, používají fiktivní adresy, nespolupracují apod.) Kontroly, které nejsou prováděny na základě podnětu, jsou často ohlašovány předem (nejedná-li se o kontrolu nelegální práce, případně kontrolu, kde by byl zkreslen výsledek) a jsou zaměřeny dle zadání jen na konkrétní oblast, např. odpracovaná doba v návaznosti na odměňování. Pokud má zaměstnavatel zkušené účetní a právníky, bývají předložené dokumenty často v souladu s právními předpisy. Pracovní smlouvy obsahují všechny náležitosti a evidence odpracované doby korespondují s podepsanými výplatnicemi mezd a odměn. Při takové kontrole se nemusí vždy odhalit, že zahraniční pracovníci odpracovávají výrazně vyšší počet hodin, než za jaký pobírají mzdu, či že jejich pracovní smlouvy obsahově ani typově neodpovídají druhu vykonávané práce, a další problémy. Smlouvy jsou pro účely kontroly inspekcí práce také mnohdy vypracovávány zpětně s datem v daném měsíci.
- **Zpětné přihlašování zaměstnanců a souhrnné platby pojistného za všechny zaměstnance na ČSSZ,** způsobuje nemožnost dohledat konkrétního zaměstnance účastníčoho se pojištění.

- **Časté zaměstnávání na základě dohody o provedení práce, které je pro zaměstnance velmi nevýhodné.** Naopak výhodné je to pro zaměstnavatele, kteří tak nemusí odvádět platby na zdravotní a sociální pojištění, ale ani vyplácet příplatky za práci přesčas apod. Na zaměstnance se nevztahuje ustanovení o pracovní době (s výjimkou max. 12 hodinové směny) a době odpočinku. Zaměstnanec tak často koná práci stejného druhu na jednom pracovišti s tím, že má uzavřeno více DPP s právně různými zaměstnavateli, fakticky se stále stejnou osobou, která má jen více IČ. Cílem uzavírání více DPP je, aby nepřekročil zákonem stanovený počet hodin (300 hodin/rok), a také aby nepřekročil částku 10 000,- Kč za měsíc. V opačném případě by za něj zaměstnavatel musel odvádět daně a platit zdravotní a sociální pojištění.
- **Systém vzájemně provázaných vztahů mezi zadavateli práce a jejími dodavateli a subdodavateli je nepřehledný a obtížně kontrolovatelný.** V průběhu kontroly je čím dál častěji zjišťován komplikovanější vztah než mezi jedním zadavatelem a jedním dodavatelem. Pokud jde o víc než 2 nebo 3 subdodavatele, je celý řetězec velmi obtížně dohledatelný a ke smlouvám, které mají zaměstnanci/najatí pracovníci s koncovým subdodavatelem, se není možné dostat. Jednotlivé subjekty jsou často velmi obtížně dosažitelné. Kvůli obtížnému kontaktování právnických subjektů zůstává mnoho kontrol nerealizovaných nebo nedokončených. To nahrává nekalým praktikám zaměstnavatelů a subdodavatelů. Nepřehlednost se přenáší i na zaměstnance, kteří často nevědí, kdo je fakticky jejich zaměstnavatel, zejména pokud nosí pracovní oděv s označením jiného subjektu.
- Policie často neumí v praxi identifikovat a vyslýchat svědky/poškozené v případech obchodování lidmi.
- Neexistuje nástroj umožňující efektivní identifikaci obchodovaných osob.

3. Problémy se zprostředkovateli a agenturami práce

- Činnost podnikatelských subjektů, které mají povolení ke zprostředkování zaměstnání od Generálního ředitelství Úřadu práce České republiky („Agentur práce v ČR“) byla v rámci zákona opakovaně regulována (poslední navrhovaná změna zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti se v současné době projednává). I v důsledku toho, jejich počet od roku 2008, kdy jich bylo cca 2 500, postupně klesal. V současné době se pohybuje mezi 1 500 a 1 600, což je stále mimořádně vysoký počet¹⁵. Takovéto

---

¹⁵ Například v Belgii

množství Agentur práce se obtížně kontroluje (ročně SÚIP provede kontrolu o 1/3 z nich).

- Zásadním, stále narůstajícím problémem je **prokazování skrytého agenturního zaměstnávání** (zapůjčování), které je realizováno zastřeným způsobem jakožto obchodní dodavatelský vztah. Možnost monitoringu je zde minimální neboť zprostředkování se neděje v zastoupení oficiální agentury práce, ale přes subjekty bez povolení.
4. Problémy, které postiženým osobám brání v sebeidentifikaci (Téma č.2)

Co funguje: Existující opatření

- **Projekt „Efektivní systém rozvoje zaměstnanosti, výkonu komplexních kontrol a potírání nelegálního zaměstnávání v ČR“.** Projekt financovaný z ESF, kterým se realizuje výkon kontrol na úseku zaměstnanosti inspekcí práce, probíhá od roku 2012, kdy kontrola dodržování zákona o zaměstnanosti přešla z Úřadu práce ČR na Státní úřad inspekce práce. V prvních dvou letech směřoval k intenzivní plošné kontrolní činnosti (více než 35 000 kontrol v letech 2012 a 2013). V roce 2014 se zaměřoval na cílenou, účelnou a efektivní kontrolu s důrazem na výběr subjektu ke kontrole a jejich monitoring před kontrolou.
- **Legislativní změny:**
  - Roku 2012 nabyl účinnosti zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, na jehož základě je možno postihovat i případy obchodování s lidmi organizované právnickou osobou.
  - Změny relevantní pro oblast potírání obchodování s lidmi dostal i zákon č. 453/2004 Sb., o zaměstnanosti¹⁶. Vyjmenovat lze například zpřesnění definice nelegální práce a jejího umožnění, více provázané s definicí závislé práce, též

---

¹⁶ změna ZOZ (453/2004 Sb.) – změna § 136 (kopie prokazující existenci pracovněprávního vztahu na pracovišti) doplněno o oprávněnost získávat dálkovým přístupem inspekce práce k údajům o zaměstnanci vedené v registru ČSSZ a Jednotného informačního systému práce a soc. věcí – nově správní delikt - sankce do 500 tis. § 140 ZOZ – změna k 20. 10. 2014 zrušena min hranice za NZ 250.000, od 1. 1. 15 – stanovena na 50.000,- §66 – vyjmut zákaz pro AP přidělit osobu se zdravotním postižením § 139, 140 – změny v pokutách za přestupky a správní delikty §141a,- za pokutu ručí i prostředník, § 141b- PO nebo FO při pokutě za NZ – musí) cizinci, který vykonal práci podle § 5 písm. e) bodu 3, vyplatit dlužnou odměnu, částku rovnající se součtu částek odpovídajících výši 1. pojistného na všeobecné zdravotní pojištění včetně penále 90), 2. pojistného na sociální zabezpečení včetně penále 21), které by jinak byla povinna odvést podle jiných právních předpisů, a c) náklady související s doručením dlužné odměny podle písmene a), a to i do státu, jehož je cizinec občanem, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, do státu jeho posledního trvalého bydliště, popřípadě do jiného státu, ve kterém má povolen pobyt. Atd.

upravenou, v § 2 a 3 zákoníku práce. Dále pak omezení možnosti zapůjčovat uživateli cizince ze států mimo EU (§ 66), úpravy týkající se agentur práce a tzv. agenturního zaměstnávání, transpozice tzv. sankční směrnice, zvýšení výše sankcí za umožnění výkonu nelegální práce atd.

- V roce 2013 nabyl účinnosti zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve kterém je oběť trestného činu obchodování s lidmi označena jako zvláště zranitelná.
- Pod pojmem „obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování“ rozumíme trestný čin obchodování s lidmi dle § 168 odst. 1 písm. e) nebo odst. 2 písm. e) TZ, kdy je obchodovanou osobou užito „k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování“, potažmo též „k otroctví nebo nevolnictví“ (dle § 168 odst. 1 písm. d) nebo odst. 2 písm. d) TZ. V roce 2014 nabyla účinnosti **novela trestního zákoníku**, která upravuje ustanovení obchodování s lidmi (§ 168 TZ), a která přinesla nejen rozšířenější pojetí tohoto trestného činu, ale zajistila také soulad právní úpravy s mezinárodními i EU dokumenty k této problematice. **Touto novelou je odstraněna nutnost prokazovat tzv. trojstranný vztah** v případech obchodování s lidmi ve formě pracovního vykořisťování, jelikož byla ze souvětí odstraněna formulace „aby bylo jiným užito“ a nahrazena formulací „aby bylo užito“.
- Podle připravovaného návrhu novelizace trestního zákoníku by měly oběti pracovního vykořisťování spadat pod trestný čin neoprávněné zaměstnávání cizinců. Odstraněním prvku státní příslušnosti by stát trestal případy zvláště vykořisťujících pracovních podmínek jak u cizinců ze třetích zemí, tak i občanů ostatních států EU i občanů ČR. Dále by bylo vhodné navýšit trest odnětí svobody na 2-3 roky za zvláště vykořisťující podmínky. V současné době je výše trestu stanovena na půl roku.

Doporučení

V oblasti legislativy

- **Rozšířit možnosti pro uplatňování mzdových nároků zaměstnanců.** Doporučujeme prozkoumat možnosti a dopady zavedení trestní odpovědnosti za nevyplacení mzdy případně zavedení zákonné povinnosti stanovující nutnost vyplácení mezd prokazatelným způsobem. SUIP nemá právo vymáhat mzdu od zaměstnavatele a případ musí postoupit soudu. Trestný čin nevyplácení mzdy zavedlo například Slovensko, viz např. Slovensko - § 214 TZ¹⁷.

---

¹⁷ § 214 Nevyplatenie mzdy a odstupného

- **Zvážit možnost zřízení specializovaných pracovních soudů nebo pracovněprávních senátů.** Hrozba trestního stíhání by mohla do určité míry redukovat výskyt neseriózních praktik zaměstnavatelů a specializované soudy/senáty, nezátížené jinými případy, by mohly rozhodovat výrazně rychleji a efektivněji.
- Provést změny institutu DPP popřípadě zrušit institut DPP jako takový.
- Uzákonit přihlašování zaměstnanců na ČSSZ před nástupem zaměstnance do zaměstnání jak u DPP a DPČ, tak u pracovní smlouvy.

2. Problémy související s praktickým prováděním kontrol

- Navázání na projekt „Efektivní systém rozvoje zaměstnanosti, výkonu komplexních kontrol a potírání nelegálního zaměstnávání v ČR“.
- **Formulace jasných kritérií pro identifikaci obchodovaných osob.** Doporučujeme vypracovat a implementovat do praxe konsensuální identifikační kritéria, která budou základem spolupráce všech institucí, které se zabývají problematikou pracovního vykořisťování a které v praxi napomůžou všem aktérům, co nejpřesněji a nejúčinněji rozpoznat znaky pracovního vykořisťování během prováděných kontrol. Seznam kritérií by měl být sestaven ve spolupráci s pracovníky z praxe (OIP, CS, NNO, MV, MF, MZV, MPSV). Jako inspiraci lze využít seznam indikátorů vytvořený pracovní skupinou

---

(1) Kto ako štatutárny orgán právnickej osoby alebo fyzická osoba, ktorá je zamestnávateľom, alebo ich prokurista nevyplatí svojmu zamestnancovi mzdu, plat alebo inú odmenu za prácu, náhradu mzdy alebo odstupné, na ktorých vyplatenie má zamestnanec nárok, v deň ich splatnosti, hoci v tento deň mal peňažné prostriedky na ich výplatu, ktoré nevyhnutne nepotreboval na zabezpečenie činnosti právnickej osoby alebo činnosti zamestnávateľa, ktorý je fyzickou osobou, alebo vykoná opatrenia smerujúce k zmareniu vyplatenia týchto peňažných prostriedkov, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.

(2) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a spôsobí ním väčšiu škodu,

b) z osobitného motívu, alebo

c) voči viac ako desiatim zamestnancom.

(3) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním značnú škodu.

(4) Odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu.

fungující v rámci Rakouského Ministerstva práce, sociálních věcí a ochrany spotřebitelů (BMASK). Tento **seznam zahrnuje následující aspekty:**

- **Pracovní podmínky** – znaky nevhodných pracovních podmínek, podmínky ubytování.
  - **Způsob kontroly** – chování kontrolovaných osob, povědomí o práci, zastrašování.
  - **Dokumenty** – chybějící, nekompetentní.
  - **Pracovní doba** - délka, přestávky, evidence.
  - **Odměna za práci** – nevyplacená mzda, nízká mzda, nelze disponovat se mzdou. Jak může inspektor, celník, atd. co nejrychleji předat informaci o zjištěných nedostatcích během kontroly na policii...
  - **Seznam NNO**, které mohou zasáhnout do procesu při zjištění pracovního vykořisťování.
- **Systematické vzdělávání a vedení pracovníků** všech složek Policie ČR¹⁸; pracovníků orgánů činných v trestním řízení k problematice OSL (respekt a pochopení situace); pracovníků inspektorátu práce, pracovníků Úřadu práce ČR a dalších (Viz. téma č.2 Podpora a ochrana obětí).
  - **Zacílení kontrolní činnosti:** Zaměření činnosti kontrolních orgánů do míst, kde existuje riziko výskytu pracovního vykořisťování. Podpora programů/projektů zaměřených na skupiny, které jsou z pohledu pracovního vykořisťování obzvláště zranitelné (např. sezónní pracovníci, minority).
  - **Zapojení daňové roviny.** Při pracovním vykořisťování dochází ke značným daňovým únikům. Proto by bylo vhodné, aby se o problematiku pracovního vykořisťování intenzivněji zajímaly také orgány činné v daňové trestné činnosti.
  - **Zvážit zřízení Finanční policie**, která by byla ustanovena z pracovníků celních úřadů a inspektorátů práce či začleněním do působnosti Celní správy ČR, jako uniformované a ozbrojené složky.

3. Problémy se zprostředkovateli a pracovními agenturami

- **Podniknout kroky ke zkvalitnění monitoringu pracovních agentur a aplikování téměř nevyužívaných mechanismů odejmutí či pozastavení licencí.** Lze odhadovat, že bez změny současného systému licencování a monitoringu činnosti, který vede k mimořádně vysokému počtu registrovaných agentur, může být tento krok obtížně realizovatelný.

---

¹⁸ V rámci MV a Policie ČR se každý rok koná k problematice obchodování s lidmi tzv. IMZ - Instrukčně metodické zaměstnání. Tato školicí akce pro policisty se koná 2 dny.

- **Zveřejňování seznamů věrohodných a ověřených agentur**, který by potenciálním zájemcům o práci v ČR, poskytl vodítko pro výběr zprostředkovatele práce.

4. *Problémy, které postiženým osobám brání v sebeidentifikaci (Téma č.2)*

- **Podpora sebeidentifikace.** Šířit mezi potenciálně obchodované osoby informační materiály umožňující sebeidentifikaci. Zajistit, aby nedocházelo k postihování obětí pracovního vykořisťování, po té co se rozhodly praktiky zaměstnavatele oznámit. Zajistit možnost dostupného tlumočení pro inspektoráty práce, aby bylo možné s podněty efektivně pracovat (Viz. Téma č.2 Podpora a ochrana obětí).
- **Výrazné posílení financování terénní práce**, a to zejména v nejrizikovějších oblastech.

4. PARTNERSTVÍ

Míra a efektivnost spolupráce mezi Policií ČR, státními zástupci a monitorovacími orgány, jako jsou například oblastní inspektoráty práce, podpůrné služby a sdružení zaměstnavatelů, a to i na mezinárodní úrovni, jsou dalším z klíčových momentů, které ovlivňují to, do jaké míry bude boj proti pracovnímu vykořisťování občanů EU úspěšný.

Hlavní problémy

Národní úroveň

- **Kritéria spolupráce** mezi některými subjekty nejsou vždy jasně vymezena a systematicky definována.
- **Nedostatečné zapojení odborů.** Ochrana práv migrantů je zároveň ochranou práv domácích zaměstnanců, protože čím levnější je práce migrantů, tím je větší tlak na snižování mezd a propouštění domácích zaměstnanců. Pro odbory se také jedná o možnost, jak rekrutovat nové členy a posilovat odborové hnutí. To je aktuální i v případě ČMKOS, který se potýká s dlouhodobým výrazným úbytkem svých členů (v roce 2007 jich měl 540 tisíc, nyní se uvádí číslo pod 370 tisíc).
- **Absentující spolupráce se soukromou sférou.** Pracovní vykořisťování a nucené práce se dějí, zdá se, takřka výhradně v prostředí soukromého sektoru a právě tam je třeba soustředit pozornost. V řadě zemí je proto prevence obchodování s lidmi, nebo alespoň její část, zaměřena i do oblasti soukromé sféry. Např. některé hotelové řetězce ve spolupráci se státními subjekty vedou kampaň za dodržování pracovních podmínek zahraničních pracovníků.
- Zefektivnění spolupráce s finančními úřady při realizaci kontrol. Potřeba obousměrné komunikace, aby inspektoři oblastních inspektorátů práce mohli např. konzultovat výši a strukturu daňových odvodů zaměstnavatele. Finanční úřad je zavázán mlčenlivostí a některé údaje nesmí komunikovat.

Mezinárodní úroveň

- **Nedostatečná spolupráce se zastupitelskými úřady v ČR.** Ze strany zastupitelských úřadů se projevuje velmi opatrný postoj zemí, které *nechtějí být spojovány s negativními kauzami*, ale i vnímání potřebnosti intervence. Ze strany rumunského konzulátu je pozitivně hodnocena spolupráce s českým Státním úřadem inspekce práce a vytvoření *pozice styčného policejního imigračního důstojníka v Rumunsku*, který spolupracuje na odhalování velkých kauz, a situace je v současnosti považována za poměrně stabilizovanou. Odlišný je postoj bulharského konzulátu, který situaci v oblasti pracovního vykořisťování svých občanů v ČR vnímá jako kritickou. Intenzita toho problému je umožňována faktem, že i přes snahu o řešení problémových případů jsou *výsledky případných intervencí vysoce neuspokojivé*. Situace je do značné míry ovlivněna neúplností podaných podnětů, složitostí procesu a časovou náročností o jeho doplnění (přesný název zaměstnavatele, místo výkonu práce, absence dokladů) podnětů podaných po delší/značné době od stěžovaného problému. Informační propojení mezi Českem a Rumunskem/Bulharskem vykazuje

značný prostor pro zlepšení, *přestože nárůst dokumentovaných případů pracovního vykořisťování přispěl k částečnému zlepšení v této oblasti a některé existující sítě fungují (např. La Strady, částečně policie atp.)*. Při předávání informací (např. směrem k českým konzulátům v Bulharsku i Rumunsku) je třeba mít na paměti výše uvedenou obtížnou postižitelnost pracovního vykořisťování v ČR.

- **Nedostatečná mezinárodní spolupráce mezi policejními orgány.** Pachatelé se v procesu obchodování s lidmi dopouštějí různých trestných činů s různými sankcemi v různých státech. Tato situace je vede k tomu, aby využívali nedostatku v legislativě jednotlivých zemí. Intenzivní komunikace a spolupráce mezi jednotlivými orgány činnými v trestním řízení na vnitrostátní úrovni, která by této situaci zabránila, ale stále chybí. Mezinárodní policejní týmy tzv. JIT jsou velmi efektivním nástrojem mezinárodní spolupráce při potírání závažné trestné činnosti, nejsou však dostatečně využívány, a to i přes skutečnost, že finanční náklady nesou mezinárodní instituce nikoli státy účastníci se mezinárodního týmu. To, že Policie ČR nevyužívá dostatečně této možnosti nelze *a priori* vidět pouze v přístupu policejních složek ČR. Problematické bývá zapojení státního zástupce a také zájem druhého státu na spolupráci.

4. Mezinárodní spolupráce a předávání informací je obecně stále limitované.

Existující opatření:

Národní úroveň

- **Meziresortní orgán pro potírání nelegálního zaměstnávání cizinců (MOPNZC).** Meziresortní pracovní skupina, zřízená v roce 2000 Ministerstvem práce a sociálních věcí. Úkolem této skupiny je koordinace národních aktivit v oblasti potírání a prevence nelegálního zaměstnávání cizinců, do kterého spadá také problematika pracovního vykořisťování. Tato skupina se ovšem zabývá pouze zaměstnanci z tzv. třetích zemí. Občany EU řeší okrajově.
- **Meziresortní koordinační skupina pro oblast boje proti obchodování s lidmi (MKS).** Skupina byla ustanovena usnesením vlády č. 1006 ze dne 20. srpna 2008. Předsedou MKS je ministr vnitra. Stálými členy MKS jsou dále zástupci jednotlivých resortů (MV - včetně zástupců ÚSKPV¹⁹, ÚOOZ²⁰, SCP, SUZ, dále MS včetně zástupce NSZ a IKSP, MŠMT, MZV, MPSV, MZ, Rady vlády pro národnostní menšiny, Rady vlády pro lidská práva, Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů), i zástupci nevládních neziskových organizací zabývajících se problematikou obchodování s lidmi (La Strada Česká republika, o. p. s., Projekt Magdala Arcidiecézní charity Praha, Diakonie ČCE a Rozkoš bez rizika o.s.) a zástupce mezivládní organizace Mezinárodní organizace pro migraci Praha (IOM Praha). V roce 2010 byla do MKS přijata za člena další NNO - Diakonie Českobratrské církve evangelické (dále jen „Diakonie ČCE“). MKS slouží jako

---

¹⁹ ÚSKPV Úřad služby kriminální policie a vyšetřování

²⁰ ÚOOZ Útvar pro odhalování organizovaného zločinu

platforma pro vzájemné informování členů mezirezortní skupiny o situaci a probíhajících aktivitách v obchodování s lidmi a pro aktivní předkládání návrhů a doporučení na přijetí příslušných opatření. MKS též odpovídá za předkládání návrhů dílčích aktivit boje proti obchodování s lidmi na meziresortní úrovni a shromažďuje, analyzuje a vyhodnocuje údaje o obchodování s lidmi. Členové MKS připravují podklady pro každoroční zprávu o obchodování s lidmi v ČR. Kromě MKS se v intervalech přibližně jednoho měsíce schází užší skupina expertů na tzv. koordinačních schůzkách. Zde jsou operativně řešeny aktuální problémy týkající se jednotlivých obětí obchodování s lidmi. Zároveň je zabezpečena výměna informací mezi hlavními aktéry. Širokou účastí výše uvedených subjektů v MKS i účastí vybraných expertů na koordinačních schůzkách je plně respektováno doporučení na vytvoření tzv. národního referenčního mechanismu.

- **Projekt „Optimalizace mezioborové spolupráce v oblasti ochrany obchodovaných osob a prevence“.** V rámci projektu organizace La Strada, zaměřeného na zefektivnění mezioborové spolupráce vznikly 2 analýzy + alespoň jedna formalizovaná meziresortní spolupráce + alespoň 2 strategické dokumenty. Partnerem projektu je Ministerstvo vnitra České republiky a Diakonie ČCE.

Mezinárodní úroveň

- **Návratové programy.** Program dobrovolných návratů (AVR - Assisted Voluntary Return) je celosvětový program IOM, který je realizován také v České republice. Program nabízí migrantům, kteří porušili pobytový režim, možnost důstojného a bezplatného návratu domů za asistence IOM. Ve spolupráci se Správou uprchlických zařízení MV ČR je tato asistence poskytována i žadatelům o mezinárodní ochranu.
- **Realizace mezinárodních (policejních) vyšetřovacích týmů (JIT).** Jedná se o velmi efektivní nástroj mezinárodní spolupráce při potírání závažné trestné činnosti. V roce 2011 byl realizován první JIT v oblasti obchodování s lidmi (celkově čtvrtý), který se týkal sexuálního vykořisťování.

Doporučení:

- **Ustanovit pracovní skupinu** složenou ze specialistů a expertů se zkušenostmi z praxe, která se bude **zabývat oblastí pracovního vykořisťování (občanů EU/mimo EU) v ČR.** Skupina může pracovat pod záštitou již zřízené meziresortní pracovní skupiny na MPSV, Meziresortního orgánu pro potírání nelegálního zaměstnávání cizinců (MOPNZC). Cílem by byla výměna zkušeností a vzájemné informování o nových trendech a vývoji situace v dané oblasti. Pracovní skupina by se neměla zabývat pouze občany třetích zemí a občany EU, EHP, ale také občany ČR.
- Navrhnout způsob efektivní **komunikace mezi soukromými a státními aktéry** a možnosti jejich účasti v procesu předcházení případů pracovního vykořisťování a jejich identifikace.
  - Např.: OIP pro Plzeňský kraj a Karlovarský kraj pořádá jednou měsíčně, někdy jednou za čtvrt roku setkání zaměstnavatelů. Setkání fungují mimo jiné jako

edukační nástroj. Zaměstnavatelům jsou vysvětlovány pojmy z oblasti pracovního trhu a pracovně-právních předpisů (např. tzv. Švarc systém, fenomén pracovního vykořisťování, vykořisťující podmínky, nelegální zaměstnávání, nekalé praktiky agentur práce, atd.).

- o Dále je organizováno 2 – 3 krát ročně Centrem pro integraci cizinců pod patronací Krajského úřadu Plzeňského kraje setkání zástupců státních i nestátních složek – OIP, ÚP, PČR – cizinecká policie, kriminální policie, celní správa, živnostenský úřad, finanční úřad, OSSZ, zdravotní pojišťovny, NNO – např. Tady a teď, Ulice, Diecézní charita. Cílem je diskuse o možnostech spolupráce, prohlubování již navázané spolupráce, změnách v legislativě a novém přístupu, hledání cest řešení apod.

- Navrhnout způsob **spolupráce se zastupitelskými úřady**.
- Prohloubení mezinárodní **spolupráce mezi policejními orgány**. Navázat a udržovat mezinárodní spolupráci zaměřenou na výměnu informací při trestním stíhání pachatelů. **Intenzivnější využívání mezinárodních (policejních) vyšetřovacích týmů** (tzv. JIT) a ustanovení týmů, které by se zabývaly nejen sexuálním, ale také pracovním vykořisťováním.
- Navázání a prohlubování spolupráce s vybranými zahraničními orgány v oblasti efektivního systému výměny informací o probíhajících případech a trendech v této oblasti na operativní a strategické úrovni. V rámci informační kampaně MPSV „Informovaná migrace = bezpečná migrace“ se osvědčila spolupráce EURES BG se sídlem v Sofii, IOM-BG se sídlem v Sofii a bulharskou nevládní organizací „*Foundation for Access to Rights*“ (FAR).
- Navázat a udržovat spolupráci mezi cílovými zeměmi a zeměmi původu při vytváření a realizaci návratových programů. Ideální by byl stav, kdyby byly poskytnuty finance na zajištění programu reintegrace navrátilých se osob do společnosti a na trh práce.
- **Využití spolupráce s diasporami**. V ČR funguje několik rumunských a bulharských spolků, jejichž význam je především kulturní, na současnou pracovní migraci jsou vázány jen minimálně. V rámci informační kampaně MPSV „Informovaná migrace = bezpečná migrace“ se osvědčila spolupráce s bulharskými kulturními a osvětovými spolky v ČR a zástupcem bulharské národnostní menšiny v Radě vlády pro národnostní menšiny.
- **Větší zapojení odborů – klíčové!** Českomoravská konfederace odborových svazů a jeho jednotlivé odborové svazy stojí před volbou, jak se postaví k zahraničním pracovníkům. Odbory v ČR, které se snaží zamezit sociálnímu dumpingu, mají dvě možnosti, jak se postavit k zahraničním pracovníkům. Buďto se mohou snažit o snížení migrace a následně i konkurence na trhu práce, nebo se mohou vydat cestou, kterou se v současné době vydalo mnoho evropských i mimoevropských odborů a zasadit se o zajištění rovných práv všech pracovníků, tedy včetně migrantů. Odbory by se v tomto případě měly snažit zahrnout migranty do odborů a zohlednit jejich

specifické potřeby. Cizince mohou oslovit například tím, že jim budou nabízet poradenské a tlumočnické služby. Zároveň se mohou podílet na informačních kampaních zaměřených nejen na samotné cizince ale zejména na širokou veřejnost a zaměstnavatele.

- **Zřídit specializované složky v rámci Finančního úřadu**, zaměřené na tuto problematiku a zákonně zpřístupnit operativnější spolupráci mezi finančními úřady a inspektoráty práce např. pro ověření údajů o plnění daňové povinnosti již v průběhu kontroly, obdobně jako je nastolena spolupráce se správou sociálního zabezpečení.
- Spolupráce se zeměmi původu migrantů v plánování a realizaci komunitních vzdělávacích programů pro potenciální pracovní migranty.

LITERATURA

Analýza informovanosti a potřeb Bulharů a Bulharek v oblasti pracovní migrace (2014) La Strada, MPSV ČR.

Analýza dopadů informovanosti a potřeb Bulharů a Bulharek v oblasti pracovní migrace (2015) La Strada, MPSV ČR.

Jelínková, M. (2014) Výsledky výzkumu o pracovních podmínkách občanů Bulharska, Rumunska a Moldavska v České republice. Diakonie Českobratrské církve evangelické

Jelínková, M. Trlifajová, L. (2013) Obchod s lidmi za účelem pracovního vykořisťování a nucené práce v ČR se zvláštním zřetelem na státní příslušníky Bulharska a Rumunska. Prezentace z výzkumu pro grantovou agenturu TA ČR.

Kotrbová, J. (2015) Ministerstvo vnitra. „Obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování – trendy a statistiky“. Prezentace na konferenci Inovacemi k prevenci pracovního vykořisťování občanů EU.

Krebs, M. (2015) Pracovní vykořisťování osob z členských zemí EU. La Strada.

Kutálková, P. (2010) Příliš úzká brána k lidským právům, proces identifikace obchodovaných osob v České republice. Praha: La Strada Česká republika. Dostupné na:
<http://www.strada.cz/attachments/d/df2bdf2fda96c6ad80fed7879571057d.pdf>.

Národní strategii boje proti obchodování s lidmi pro období let 2012-2015. Odbor bezpečnostní politiky. MV ČR 2012.

Šormová, M., Krebs M., a kol. (2014) Analýza informovanosti potřeb Bulharů a Bulharek v oblasti pracovní migrace.

Střítecký, V. Topinka, D. (2013) Obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování v teorii a praxi. La Strada, MV ČR.

Závěrečná analýza zpráv ze studijní cesty konané v rámci projektu Inovacemi k prevenci pracovního vykořisťování EU občanů, ve dnech 16-18. 6. 2014 ve Vídni. Ke stažení zde:
http://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam/projekt_prevence_vykoristovani/analyza_zpc_viden_finai.pdf

Zpráva o stavu s obchodování s lidmi v České republice za rok 2014. Odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality. MV ČR 2015.

Expertní konzultanti: Michal Krebs (La Strada), Kateřina Štěpánková, Štefan Duháň (MPSV), Jan Schroth (IOM Praha), Zdeněk Málek (Generální ředitelství cel), Eva Holá (SUIP), Alena Fendrychová, Hana Viktorová, Alena Velcheva, David Michal, (Diakonie ČCE), Michal Šmíd (MV ČR), Andrea Vega (EURES ČR), Jana Hrabětová (Otevřená společnost).